

[http://providus.lv/article_files/3058/original/ESELA_Legal_Mapping_Publication_250915_\(3\)-1.pdf?1444030170](http://providus.lv/article_files/3058/original/ESELA_Legal_Mapping_Publication_250915_(3)-1.pdf?1444030170) – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.05.2018.

Ткаченко О.В.,

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»,

Кулага І.В.,

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»,

Соціальний капітал: теоретико-методологічні основи

Соціальний капітал є однією з пріоритетних сучасних концепцій в соціології, економіці, політології, менеджменті, що пов'язується з довірою, соціальними мережами та взаємозв'язками між ними у суспільстві. Її поява є реакцією на нову соціальну реальність, що обумовлена змінами парадигмальних основ розвитку соціуму, типів суспільних відносин, цінностей та демонтажем інституціональної структури, які слугували основою соціального відтворення. Соціальний капітал на сьогодні пов'язується з економічним розвитком країн, побудовою громадянського суспільства, підтримкою політичних перетворень, формуванням особистого добробуту, міграцією та іншими соціально-економічними процесами.

Дослідження еволюції поняття «соціальний капітал» передбачає як історичний, так і міждисциплінарний аспекти. Генетично концепція соціального капіталу пов'язана з вченням А.Сміта, в подальшому – з працями А.Токвіля, А.Мюллера, М.Вебера, Е.Дюркгейма і стала альтернативою як теорія неокласичних соціальних ресурсів. Системне дослідження цього поняття і виділення його в самостійну наукову категорію пов'язане з іменами П.Бурдьє,

Дж.Коумена, Р.Патнема, Ф.Фукуяма та ін. Його проблематика нині активно вивчається в межах різних наук, починаючи з економіки і завершуючи етнопсихологією. Все це свідчить про актуальність дослідження соціального капіталу в межах міждисциплінарного підходу і, одночасно, про існування різних уявлень щодо його сутності.

Порівняння основних підходів до трактування соціального капіталу (табл. 1) дає підстави стверджувати, що центральним елементом теорії соціального капіталу є стосунки між людьми, в його основі, згідно з усіма теоріями, лежить довіра.

Таблиця 1.

Підходи до визначення соціального капіталу.

Автор	Визначення
Н.Лін	Інвестиції в соціальні зв'язки, які пов'язані з очікуванням майбутніх економічних вигод.
Ф.Фукуяма	Норми, неформальні цінності, які роблять можливими колективні дії у групах людей.
Р.Патнем	Здатність спільнот до колективних дій заради досягнення спільних цілей, цінність соціальних зв'язків.
Дж.Коулман	Соціальний капітал є особистим ресурсом для досягнення особистих та колективних цілей, виходячи з максимізації корисності.
П.Бурдьє	Сукупність реальних або потенційних ресурсів, що пов'язаний з володінням стійкою мережею більшою або меншою мірою інституціолізованих відносин взаємного знайомства та визнання – іншими словами, з членством в групі.
П.Штомпке	Соціальний капітал являє собою ресурс, яким володіє особистість, нерозривно пов'язаний з категорією довіри.

Так Ф.Фукуяма характеризує соціальний капітал як «...певний потенціал суспільства або його частки, що виникає як результат наявності довіри між його членами» [2, с.52]. П. Штомпке, дискутуючи щодо соціального капіталу, в якості синоніма використовує поняття «капітал довіри» та «капітал надійності» [3, с.266]. А отже, соціальний капітал можна визначити як певний потенціал суспільства, що заснований на довірі, як суспільний ресурс, що включає в себе соціальні мережі, соціальні норми, інформаційні канали, і у цій ролі може бути ресурсом отримання вигод.

Розвиток людського капіталу, потреба в економічній реалізації та ефективному захисті, нових можливостей робочої сили, зростання залежностей підприємців і суспільних результатів їх господарської діяльності від якості праці та активності найманого працівника актуалізують дослідження ролі соціального капіталу як фактору економічного розвитку. За критерієм економічної ефективності соціальний капітал, на думку експертів, може бути співставлений лише з такими факторами виробництва як людський капітал та наука і, відповідно, його накопичення сприяє зростанню економіки і підвищенню загального рівня добробуту. Як функція соціальних відносин, що ґрунтуються на довірі та взаємності, соціальний капітал сприяє продуктивній діяльності, може приносити прибуток у формі різноманітних матеріальних та нематеріальних цінностей. Подібно до інших видів капіталу соціальний капітал є продуктивним – він дозволяє отримати результати, які неможливо було б отримати за умови його відсутності. Соціальний капітал поширює інформацію, укріплює довіру між партнерами по бізнесу, знижує трансакційні витрати, робить індивідуальну репутацію суспільним здобутком, мобілізує ресурси для суспільних проєктів, підтримує благодійність та інші форми альтруїстичної поведінки тощо. Експертні висновки підтверджують, що внаслідок підвищення рівня довіри в країні на один пункт економічне зростання збільшується на понад 0,5 пункти, ефективність судових рішень зростає на 0, 7 пункти, а корупція зменшується на 0,3 пункти [4, с.34].

Соціальний капітал базується на стосунках між людьми, а отже, суттєво відрізняється від інших форм капіталу і, навіть, людського. Можна виокремити наступні особливості соціального капіталу:

- соціальний капітал втілений в людині і не може продаватися, передаватися або залишатися в спадщину як гроші або інші матеріальні цінності;
- грошовий капітал вимірюється кількісно, його можна накопичувати та інвестувати, а соціальний складно виміряти таким чином. Його цінність пов'язана з соціальними взаємодіями в певних групах, його неможливо переміщувати довільно;
- на відміну від людського, соціальний капітал зростає і розвивається за рахунок активності індивідумів;
- соціальний капітал не може належати одній людині, оскільки передбачає взаємодію між людьми;
- ідеологічні цінності можуть негативно впливати на соціальний капітал, нав'язуючи хибні погляди та поведінку.

Зважаючи на те, що в соціальних науках не існує загальноприйнятого визначення або концепції соціального капіталу, наявні суттєві його відмінності від інших форм капіталу, соціальний капітал варто оцінювати критично. Деякі науковці взагалі вважають, що поняття соціальний капітал за своїм змістом не відповідає ознакам класичного розуміння капіталу [5, с.106]. На наш погляд, для остаточного з'ясування природи соціального капіталу подальші дослідження необхідно здійснювати в площині вирішення наступних спірних питань:

- по-перше, соціальний капітал є спільним чи індивідуальним, особистим благом? П.Бурдьє і Дж. Коулман вважають його особистим ресурсом, а Р.Патнем – суспільним благом. Він пов'язаний з підтримкою відносин, його неможливо створити наодинці, він не переміщується довільно, до нього не може бути застосовано механізм цін. Отже, соціальний капітал не

може бути особистим благом, але його можна використовувати як в особистих, так і в суспільних цілях;

- по-друге, чи варто ідеалізувати соціальний капітал? Можлива недооцінка ймовірних негативних ефектів соціального капіталу (груповий тиск, уніфікація поведінки, нетерпимість, напруга у стосунках, корупція). Тому, зокрема Р.Патнем, ділить соціальний капітал на дві групи: «той, що згуртовує» та «той, що наводить мости» і наголошує на необхідності врахування не просто наявних зв'язків, а їх типів;

- по-третє, якого характеру взаємозалежність між соціальним капіталом та інституціональними факторами? Серед дослідників домінує точка зору, що у більш розвинутій соціальній державі (з високим рівнем соціалізації послуг, завдяки яким люди менше залежать один від одного) необхідність в соціальному капіталі знижується. Проте в реаліях ми можемо спостерігати позитивну кореляцію між зазначеними процесами (прикладом можуть слугувати скандинавські країни).

Процес економічного розвитку потребує комбінації різноманітних типів та форм капіталу. І соціальний капітал, завдяки своїм унікальним властивостям, може значно підвищувати ефективність інвестування у фізичний та людський капітал. Слід також враховувати, що соціальний капітал є ознакою і одночасно відіграє значущу роль у дематеріалізації відтворювального циклу в умовах сучасної модифікації ринкової системи. Формуючись за допомогою неформальних норм і принципів на основі свободи і довіри, соціальний капітал, на думку А.Гальчинського, перебирає на себе дуже важливу в сучасній економіці функцію – функцію морально-психологічного ресурсу економічної динаміки.

Список використаних джерел:

1. Бурдьє П. Формы капитала // Экономическая социология. – 2015. – №3. – С. 60-74.
2. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. // М.: АСТ Москва, 2008, 730 с.

3. Штомпке П. Доверие-основа общества. // М.: Логос, 2012, 440 с.
4. Солодовников С.Ю. Социальный капитал как фактор экономического роста [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/sotsialnyy-kapital-kak-faktor-ekonomicheskogo-rosta>
5. М.Блок, Н.Головин. Социальный капитал: к обобщению понятия // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 12, Вып.14 – 2015. – С. 99-111.

Уманців Ю.М.,
д.е.н., професор,
професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний торговельно-економічний університет

Соціальний вимір конкурентоспроможності корпорацій

В умовах посилення глобалізаційних процесів соціалізація підприємництва виступає об'єктивною закономірністю розвитку суспільства. Саме тому її необхідновикористовуватиякінструментуправлінняз метоюдосягненняцілейкорпорації.Соціально відповідальна корпорація, здійснюючи низку заходи, не лише сприяє розв'язанню багатьох проблем, а й забезпечує формування позитивного іміджу та більш високий рівень конкурентоспроможності. Соціальна відповідальність корпоративного підприємництва виникає як об'єктивна потреба не лише суспільства, а й самих корпорацій, які намагаються зміцнити власні позиції у конкурентному середовищі, залучити національних й іноземних інвесторів, привабити висококваліфікованих фахівців тощо [1, с. 88-99].

Становленню конкурентоспроможної національної корпоративної сфери економіки України сприятиме впровадження та імплементація європейських стандартів, норм і правил, які покликані регулювати діяльність усіх суб'єктів ринку, роблячи більш цивілізованим підприємницький сектор. Упровадження